

Навчання учнів 7-9 класів сучасним прийомам декорування одягу під час проектно-технологічної діяльності

Анотація. У статті теоретично обґрунтовано необхідність та визначено теоретичні аспекти навчання учнів 7-9 класів сучасним прийомам декорування одягу у процесі проектно-технологічної діяльності; відзначено роль орнаментального мистецтва у створенні художнього образу костюма різних епох; визначено й схарактеризовано основні напрями пошуку інформації про різні види орнаменту; наведено приклади використання орнаментальних композицій в історії розвитку костюма.

Ключові слова: основна школа, проектно-технологічна діяльність, дизайн костюма, мода, прийоми декорування одягу, орнаментальне мистецтво.

Постановка проблеми. Костюм здавна був своєрідним носієм інформації про свого господаря, тому до одягу ніколи не ставилися лише з практичної точки зору. Навіть у первісному світі людина прагнула виділитися, привернути до себе увагу. Спочатку вона зображувала декоративний малюнок безпосередньо на тілі, розфарбовуючи деякі його елементи різними барвниками. З розвитком костюма декор почали наносити вже не тільки на тіло людини, а найчастіше на матеріали, з яких виготовлявся одяг. Такі зображення були не тільки прикрасою одягу, а й мали релігійно символічне значення, оскільки виконували функцію своєрідного оберегу від злих сил [5, с. 32-33].

Навчання учнів 7-9 класів сучасним прийомам декорування одягу у процесі проектно-технологічної діяльності сприяє вихованню у них почуття прекрасного та формуванню й розвитку творчих потреб. Отримані на заняттях навички художньо-декоративного оформлення швейних виробів допомагають їм правильно застосовувати різноманітні види оздоблення для певних груп виробів. Розглядаючи поняття «одяг» і «костюм», слід відзначити, що вони нерозривно пов'язані з таким поняттям як «мода». У костюмі мода проявляється досить яскраво, її коливання пов'язані із соціальними змінами, новими досягненнями текстильного виробництва та багатьма іншими явищами. Основною причиною цього є розвиток способів виробництва масової продукції та удосконалення засобів комунікації. До модних змін найбільш схильні мобільні елементи костюма: фактура, колір, малюнок тканини, лінії та декор. Як елемент і продукт культури костюм входить у систему мистецтва і є мистецтвом костюма в межах декоративно-ужиткового мистецтва (ДУМ) і дизайну [6, с. 168-169].

Протягом тривалого часу в модних тенденціях сьогодення залишається актуальною підвищена зацікавленість темою орнаменталізації матеріалів і декорування одягу. Саме це зумовлює необхідність і доцільність навчання учнів основної школи сучасним прийомам декорування одягу, зокрема ознайомлення їх з різноманітністю орнаментальних мотивів і прийомів їх виконання, з принципами застосування в костюмі різних видів декору, а також зорієнтувати їх в основних напрямках пошуку інформації про види орнаменту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному українському суспільстві зросло прагнення до вивчення національних духовно-матеріальних цінностей, що зумовило необхідність висунення перед педагогічною наукою завдань щодо розроблення змісту, засобів, методів, технологій, організаційних форм навчання учнів народного декоративно-ужиткового мистецтва. Існує чимало праць мистецтвознавчого, методичного характеру, в яких визначаються історичні, технологічні використання тих чи інших технік ДУМ у художньому оздобленні швейних виробів, окремі методичні аспекти навчання учнів художнього декорування одягу. Науковці Є. Антонович, М. Каган, Н. Кардаш, Н. Кузан, Л. Масол, Г. Мельник, В. Мусієнко, Н. Ничкало, Л. Оршанський, В. Радкевич, З. Резніченко, Л. Савка, О. Сидоренко, В. Тименко, В. Титаренко та ін. у своїх працях зазначають особливу роль ДУМ в естетичному, моральному й трудовому вихованні учнівської молоді.

Мета статті полягає у визначенні теоретичних аспектів навчання учнів 7-9 класів сучасним прийомам декорування одягу у процесі проектно-технологічної діяльності.

Виклад основного матеріалу. В умовах становлення української держави одним з

найважливіших завдань є створення національної системи освіти, яка сприятиме розвитку компетентностей особистості на основі культури та мистецтва українського народу, народних традицій, залучення молодого покоління до надбань духовної культури [4, с. 229]. Системний підхід як науковий компонент пізнання означає формування особливого погляду на світ, основу якого складають ідеї інтеграції, цілісної організації об'єктів, що пізнаються, їх внутрішньої активності і динамізму, структурної впорядкованості, універсальних зв'язків між окремими елементами, існування кожного об'єкту в безлічі інших системних об'єктів та явищ. Системний підхід дає змогу розглянути будь-який об'єкт, явище в усій багатогранності його складу і самоідентифікації, зв'язків з оточенням [7, с. 394-395]. Навчальний предмет «Технології», розроблений на основі компетентнісного підходу, за своїм змістом багаторівневий, логіка якого побудована на залученні учнів до всіх етапів проектувальної та виконавської діяльності, що має на меті формування функціональних й естетичних якостей предметного середовища [3, с. 150]. Одним з дієвих засобів у цьому контексті є ДУМ, основною складовою якого є орнаментальна композиція. Орнаментальне мистецтво, як одне з найяскравіших проявів творчості та самовираження людини, має свою багату історію, яка розпочинається з сивочолої давнини. Орнамент, який виник в епоху палеоліту, завжди був і нині залишається одним з основних засобів художнього оздоблення творів декоративно-ужиткового мистецтва. У системі традиційного декоративно-ужиткового та образотворчого мистецтва він сприяє формуванню уявлення про особливості національного колориту, символіку пращурів українського народу. Цей естетично багатий вид мистецтва покликаний виробляти в учнів ціннісні орієнтації у царині художньо-культурної спадщини рідного краю [1, с. 32]. Серед основних напрямів пошуку інформації про різні види орнаменту можна виокремити такі: орнаментальні мотиви різноманітних стилів пройдешніх епох; орнаменти різних періодів ХХ століття; традиційні орнаменти костюмів і предметів ДУМ народів різних країн; модні тенденції, які диктують рекомендації щодо використання конкретних видів орнаментальних мотивів, їхнього масштабу, колірного рішення, характеру стилізації.

Набуті знання про джерела інформації в галузі орнаментального мистецтва і практичні навички дають змогу учням знайти точки дотику минулого й сьогодення, розробити власні інноваційні зразки текстильних орнаментів, фактур матеріалів для одягу, елементи та деталі декору і використовувати їх у творчому процесі створення нових образів під час проектно-технологічної діяльності.

У дизайні костюма існує два основних прийоми декорування: 1) орнаментальна тканина і матеріалів для одягу, що виконується із застосуванням найрізноманітніших технік; 2) різного виду оздоблення, наприклад, вишивка, аплікація, батик, в'язання, плетіння, печворк, створення фактурного орнаменту з основної тканини (особливий декоративний ефект досягається за допомогою складок, плісе, гофре, защепів, рельєфів, воланів, оборок та інших елементів).

Орнамент відіграє важливу роль у створенні художнього образу костюма. Орнаментальні мотиви поділяються за стильовою та національною приналежністю. Залежно від матеріалів, що використовуються, від прийомів і техніки виконання орнамент у дизайні костюма й аксесуарів може бути: живописним, графічним, мозаїчним, тисненим, інкрустованим, друкованим, створеним у процесі художнього ткацтва, вишитим, набивним, плетеним, в'язаним, перфорованим тощо. Орнаменти для тканин, трикотажних полотен, нетканих та інших матеріалів для одягу можна поділити на дві групи залежно від творчих джерел, застосовуваних під час їхнього розроблення. Серед основних груп орнаментів виокремлюють: фігурний, рослинний, предметний, геометричний (площинний, об'ємний), змішаний, фантастичний, астральний, каліграфічний, технічний, анімалістичний, традиційний, сюжетний, геральдичний, пейзажний, символічний, безпредметний, графіті. Основні форми існування орнаментальних мотивів у костюмі – це рапортні тканини, тканини з купонним малюнком, монокомпозиція, кайма.

У дизайні костюма використовується декілька прийомів орнаментальності: орнаментальна власне тканина і матеріалів для одягу, та декорування їхньої поверхні орнаментальними мотивами, виконуваними у різних техніках, подекуди із застосуванням допоміжних

матеріалів. Рисунки на тканинах можуть виконуватися ткацьким і друкарським способами. Прикладом ткацького рисунка є тканини зі складним ткацьким переплетенням, гобелен, жакардове полотно. До друкарських способів орнаментативної тканин належать: принт; набійка; гарячий, холодний та вузликівий батик; вільний розпис; шовкографія; «деграде»; графіті; термодрук.

Досвід вивчення багаточисельних зразків народного, історичного та сучасного костюма переконливо свідчить про неабияку роль орнаменту у дизайні костюма. Орнамент прикрашає костюм або окремі його деталі, акцентує, привертає увагу до них, збагачує художньо-образне рішення костюма, виступає як засіб членування форми костюма, якщо в композиції костюма поєднуються орнаментальні поверхні і гладкі без орнаменту. Використовуючи різні прийоми нанесення орнаменту, можна створити відчуття легкості або, навпаки, важкості костюма, підкреслюючи властивості матеріалу. Орнаментальні мотиви виокремлюють костюм з-поміж інших.

Кожна епоха, якій властива поява нових, унікальних орнаментів, характеризується орнаментальними мотивами, що здатні збагатити образне рішення сучасного костюма. Зокрема, геометричні орнаменти Єгипту – смужки, ромби, клітинки з крапками та колами перейшли у пізніші історичні епохи. Єгиптяни перші, хто активно почали використовувати рослинні орнаменти. До теми орнаментів Єгипту неодноразово зверталися дизайнери костюма. Однією з перших звернула увагу на єгипетські мотиви А. Екстер. У 1997 р. Джон Гальяно використав образ й орнаментику Стародавнього Єгипту під час створення екстравагантних туалетів у стилі «бодіарт». Найпопулярніший орнаментальний мотив, що народився в античній Греції – меандр – згодом використовувався практично в усі епохи, починаючи зі Стародавнього Риму і Візантії й закінчуючи класицизмом і стилем ар-деко. Знаковим орнаментальним мотивом Стародавнього Риму є листок аканту. Зазнаючи різноманітних стилізацій, він пройшов довгий шлях від Римської Імперії через наступні епохи до колекцій моделей одягу останніх сезонів. У костюмі Середньовіччя вперше з'явилися геральдичні орнаменти із зображенням стилізованих тварин і птахів, а також широкого застосування набули каліграфічні орнаменти з латинськими надписами. Орнамент бароко відрізняється різноманітністю й виразністю форм, ошатністю, урочистістю. Орнаментальні мотиви тканин і гобеленів епохи Рококо, геральдичні вишивки, «філігранне золоте шиття» прикрашають моделі одягу сучасного полегшеного крою в модних напрямках колекцій 2013 р. Нині імітація вишивки та мережива на тканині виконується за допомогою цифрового друку і принтів. Орнаменти класицизму зумовили нове образне рішення у текстильному рисунку – простоту форм, елегантність і помірність, звернення до традицій античності. Стиль модерн особливо яскраво проявився у мистецтві орнаментативної тканин. Принципи й методи проектування текстильних рисунків, що сформовані в епоху модерну, були актуальні в орнаментальному мистецтві ХХ ст. і нині з успіхом застосовуються дизайнерами Західної Європи й України.

Кожне десятиліття минулого століття зробило свій внесок у розвиток мистецтва орнаментативної тканин і декорування костюма. Це й бережливе копіювання традиційних народних мотивів, й революційні, новаторські рішення, зумовлені загальними тенденціями розвитку мистецтва ХХ ст. Достатньо відзначити окремі з них: конструктивістські орнаменти 1920-х років, що з'явилися під впливом мистецтва авангарду, живописних робіт художників-авангардистів; унікальні рисунки радянських тканин «агіт-текстиль» кінця 1920-х – початку 1930-х рр., що були відображенням розквіту агітаційного мистецтва; традиційні орнаментальні мотиви, що були актуальні у 1920-1940-х рр. Реалістичні зображення орнаментальних мотивів в одязі 1950-х рр. змінилися у 1960-х рр. на орнаменти, виконані в умовно-площинній манері, а також на абстрактні та безпредметні рисунки в стилі оп-арт з ефектами оптичного обману, руху на поверхні тканини і рельєфні геометричні мотиви. Відтак, орнамент як елемент стилю великого мистецтва, підпорядковуючись загальним тенденціям, змінювався разом зі зміною світогляду й естетичних ідеалів часу. Найяскравіші приклади використання традиційних орнаментів в історії сучасного костюма можна знайти наприкінці 60-х рр. ХХ ст. у колекціях моделей фольклорного стилю, що були призначені для міжнародних фестивалів мод. Суттєвий внесок у мистецтво орнаменту зробив етностиль

кінця 1970-х рр., для якого було характерне звернення до традиційного орнаменту народів різних країн і континентів. З'явилися ефектні тканини, набивні, каймові, крупнорепортні, купонні тканини, тканини-компаньйони і тканини з рисунком «клаптикове простирадло». Ускладнилися композиційні прийоми використання та комбінування орнаментальних тканин. Okремо можна відзначити декорування джинсової тканини: вишивка шовком, стразами, пайетками, аплікація з шкіри та її замінника, металевою фурнітурою.

Слід також звернути увагу на два періоди в історії костюма ХХ ст., коли мода зосередилася на розробленні фактур поверхонь тканин з різними ефектами. У 70-ті рр. це – прийоми, що імітували ручне ткацтво, вузликові поверхні, букле, «ялинки», «рогожки», використання металевих ниток, складні жакардові рисунки у сполученні з друкованим рисунком. У 1990-ті рр., роки економічної кризи, мода стилю «гранж» акцентувала увагу на розробленні поверхонь тканин, штучних і натуральних шкір, хутра з ефектом штучного старіння, линялості, потертості, непрофарбованості і «диких» країв хутра. Використання контрастних сполучень флуоресцентних кольорів у геометричних та абстрактних орнаментальних мотивах, додатково декорованих пайетками і стразами, впровадив у моду авангардний стиль «диско 80-х».

Графічний стиль кінця ХХ ст. відрізняється від своїх попередників хаотичними «деконструктивними» кольоровими плямами орнаментів, що створюють оптичну ілюзію спотворення. Зацікавленість у використанні орнаментів графіті в моделях авангардного стилю, розмитих принтів з уривками тексту, рисунків рекламного і протестного характеру зумовлена певними політичними й соціально-економічними причинами, пов'язана з масовими виступами різних соціальних груп населення.

Добір джерел натхнення для розроблення текстильних рисунків має бути співзвучний із ситуацією в суспільстві, мистецтво сучасного орнаменту відгукується на знакові події в історії суспільства. Навіть короткий огляд колекцій моделей провідних світових дизайнерів за останні роки дає підстави для висновку про збільшення інтересу до використання орнаментів різних історичних періодів, до класичних орнаментів з геральдичною символікою й орнаментам, що імітують архітектурне ліплення та отримали назву «ретро-принти», у моделях вінтажного стилю. Постійне звернення до минулих десятиліть ХХ ст. є найяскравішою тенденцією останніх сезонів і відображається у появі «ностальгічного стилю», стилю «вінтаж», «ретро-стилів» у «цитованні» рисунків 1970-х і 1980-х рр., поверненні рисунків у стилі оп-арт, графіті. Водночас поєднуються прості силуетні форми з яскравими колористичними рішеннями, складними, часто тривимірними, орнаментами.

Удосконалюються відомі та з'являються нові технології нанесення рисунка на тканину. В останні роки у використанні текстильних орнаментальних прийомів визначилася тенденція до нашаровування різних технік декорування в одній тканині, наприклад: ткацький рисунок, потім набивний орнаментальний мотив з додаванням вишивки, аплікації, пайєток, намистин; термодрук або аплікація на тканині і матеріалах з набивним рисунком; набивний рисунок по плісірованій поверхні тканини; імітація мережива, вишивки хрестиком на тканинах з використанням термодруку; набивний рисунок на трикотажному полотні; вишивка нитками, бісером, «ришельє» та ін.

Висновки. Навчання учнів 7-9 класів сучасним прийомам декорування одягу, вивчення орнаментального спадку на уроках трудового навчання виховує художній смак, формує творчий потенціал, сприяє розвитку творчої фантазії та винахідливості, відкриває можливості застосування отриманих знань у подальшому профільному чи професійному навчанні.

Список використаних джерел:

1. Marushchak O.V., Zuziak T.P., Savchuk I.V. Formation at students of pedagogical higher education institutions of esthetic idea by means of national ornament. *Modern Scientific Researches: The International Scientific Periodical Journal*. Yolnat PE, Minsk, Belarus, 2020. Issue 11. Part 1. С. 31-38. DOI: 10.30889/2523-4692.2020-11-01-033
2. Zuziak T., Marushchak O. Formation of artistic-aesthetic competence means of decorative and consumer art: content and structure of phenomenon. Development of modern science: the experience of European countries and prospects for Ukraine: monograph / In A. Jankovska (Ed.). Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2019. P. 17-40. DOI:

https://doi.org/10.30525/978-9934-571-78-7_18.

3. Зузяк Т.П., Марущак О.В. Методологічні передумови формування у майбутнього вчителя трудового навчання та технологій технологічної компетентності. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2019. Вип. 26. Том 1. С. 148-153. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/26.195826>.

4. Марущак О.В., Кашуба А.В., Магдич Я.І. Методичні аспекти етнокультурного виховання учнів старшої школи засобами ДУМ. *Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій середньої школи : теорія, досвід, проблеми*. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі Поділля», 2018. Вип. 1. С. 228-232.

5. Марущак О.В., Магдич Я.І. Теоретичні аспекти навчання майбутніх фахівців швейного виробництва у закладах професійної (професійно-технічної) освіти декоративного рішення костюма. *Сучасні технології підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти і фахівців образотворчого та декоративного мистецтва: теорія, досвід, проблеми*. Вінниця, 2020. Вип. I. С. 32-37.

6. Марущак О.В. Проектно-технологічна діяльність у професійній підготовці майбутніх учителів технологій з дизайну костюма. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету ім. П. Тичини*. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2013. Ч. 3. С. 165-172.

7. Марущак О.В. Структура системного підходу до професійної підготовки майбутніх учителів технологій. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2015. Вип. 41. С. 394-399.

Student's training of 7-9 classes with modern administration of clothing decoration during design and technological activities

Abstract. *The article theoretically substantiates the necessity and defines theoretical aspects of teaching students of grades 7-9 with modern techniques of dressing in the process of design and technological activity; the role of ornamental art in the creation of the artistic image of the costume of different epochs; the basic directions of finding information about different types of ornament are defined and characterized; examples of the use of ornamental compositions in the history of costume development are given.*

Keywords: *elementary school, design and technological activity, costume design, fashion, techniques of dressing, ornamental art.*